

INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE A ŠPECIÁLNE VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE POTREBY ŽIAKOV

Projekt Erasmus+

**Creating an inclusive learning
environment at Basic school in Kurima**

Spracovala: PaedDr. Júlia Kurtyová

Spolufinancované z
programu Európskej únie
Erasmus+

Táto brožúrka bola zostavená ako výstup z projektu Erasmus+ *Creating an inclusive learning environment at Basic school in Kurima*. V rámci tohto projektu som sa v roku 2018 zúčastnila kurzu vo vzdelávacej inštitúcii Language Link v Londýne. Brožúrka obsahuje prevažne poznatky a informácie, ktoré som nadobudla počas kurzu a preložila z pôvodnej anglickej verzie. Moje poďakovanie patrí našej školskej psychologičke, Mgr. Kataríne Randárovej, za odbornú revíziu tejto brožúrky.

Inkluzívna škola – miesto pre pestrosť

Šesťročný chlapec bol poslaný domov zo školy s poznámkou:

‘Tento chlapec je príliš hlúpy na to, aby sa niečo naučil.’

Ten chlapec bol Thomas Edison!

ÚVOD

Toto nie je špeciálny kurz psychológie vzdelávania.

Nemusíš byť špecialista na špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby (ŠVVP).

Je nereálne stať sa ním prečítaním tejto brožúrky.

Čo sa tu ale môžeš dozvedieť?

- tento mini-kurz spochybní myšlienku, že iba špecialisti môžu vyučovať žiakov so ŠVVP
- pomôže ti vidieť, že každý deň vyučuješ žiakov so ŠVVP
- pomôže ti zlepšiť vedomosti v tejto téme a zvýšiť sebavedomie
- budeš lepšie vedieť robiť rozhodnutia na podporu inkluzívneho vzdelávania v tvojej triede

INKLUZÍVNA TRIEDA

Čo sa deje v tejto triede? Čo neprebíha?

Inkluzívna škola je taká, kde

záleží na vzdelávaní, učení sa, úspechoch,
postojoch a blahu každého mladého človeka.

Kto sú žiaci so ŠVVP?

- deti, ktorým sa **učí oveľa ťažšie** ako väčšine detí v ich veku
- deti, ktoré **majú znevýhodnenie**, ktoré im neumožňuje využívať všetky školské zariadenia ako ostatné deti
- deti, ktoré potrebujú špeciálny prístup, pretože ich **schopnosti výrazne prevyšujú** schopnosti ich spolužiakov

Aká je tvoja skúsenosť?

- ☐ Aké máš **skúsenosti** so žiakmi so ŠVVP?
- ☐ Ako sa **cítiš**, keď sa jedná o žiakov so ŠVVP – sebavedomo, neisto, ustarostene?
- ☐ Dostal si vedomosti o ŠVVP na **univerzite**?
- ☐ Aké máš skúsenosti s **diferenciáciou** v triede – bohaté, priemerné alebo minimálne?
- ☐ Ako môžeš ako učiteľ prispôbiť učivo širokému spektru potrieb žiakov **bez zníženia kvality učenia/učiva**?
- ☐ Ako sa bude musieť **zmeniť tvoj prístup**?
- ☐ Myslíš si, že inklúzia žiakov so ŠVVP **ovplyvní** sociálne alebo vzdelávacie výsledky **ostatných žiakov**?
- ☐ Ako žiaci so ŠVVP ovplyvnia **tvoje učenie**?

Národné kurikulum v Anglicku hovorí:

Všetci učitelé sú učitelé ŠVVP!

- zadať vhodné výzvy

Učitelé by mali **mať vysoké očakávania od každého žiaka**. Mali by plánovať rozšírenie práce pre žiakov so schopnosťami vyššími ako štandard, ale majú ešte väčšiu zodpovednosť plánovať učivo pre žiakov, ktorých schopnosti sú podpriemerné alebo pochádzajú zo znevýhodňujúceho prostredia.

- odpovedať na potreby žiakov a prekonávať možné bariéry, ktoré môžu mať individuality alebo skupiny

Hodiny by mali byť plánované tak, aby bolo zaistené, že **neexistujú žiadne prekážky k dosiahnutiu úspechu každého žiaka**.

Kurikulum **nie je nemenné** a má sa zmeniť, ak je to potrebné, aby bola zabezpečená inklúzia všetkých žiakov.

Na Slovensku:

Podľa §2 školského zákona žiakom so ŠVVP je **žiak, ktorému zariadenie výchovného poradenstva a prevencie diagnostikovalo špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby**, okrem detí umiestnených do špeciálnych výchovných zariadení na základe rozhodnutia súdu.

Špeciálnou výchovno-vzdelávacou potrebou je **požiadavka na úpravu podmienok** (obsahu, foriem, metód, prostredia a prístupov) vo výchove a vzdelávaní pre žiaka. Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby vyplývajú zo zdravotného znevýhodnenia alebo nadania alebo vývinu žiaka v sociálne znevýhodňujúcom prostredí.

Aká je tvoja zodpovednosť ako učiteľa v inkluzívnej triede?

- ☐ pomôcť žiakom so ŠVVP prekonávať bariéry vo vzdelávaní
- ☐ odpovedať na široké potreby žiakov
- ☐ zadať žiakom vhodné výzvy
- ☐ zadať merateľné ciele, ktoré umožňujú žiakom napredovať a rozvíjať osobný potenciál

*Učitelia, ktorí sa zlepšia vo vzdelávaní širokého spektra žiakov, zlepšia vzdelávanie **CELEJ TRIEDY**.*

***Nemusíš byť expert na to,
aby si urobil rozdiel!***

Čo už robíš v starostlivosti o žiakov so ŠVVP?

UKAZOVATELE ŠVVP

Kľúčové oblasti podpory v praxi

- kognitívna (poznávacia) a učenie sa (dyslexia, dyspraxia,...)
- vývin správania, emocionálny a sociálny vývin
- komunikácia a interakcia (autizmus, Aspergerov syndróm, ťažkosti s rečou alebo jazykom,...)
- zmysly a pohyb
- faktory sociálneho vylúčenia, napr. drogy, alkohol, zneužívanie, ...

Aká je **rola učiteľa** v **rozpoznaní žiaka so** **ŠVVP?**

- Keď dostaneš nových žiakov, vieš už, ktorí sú žiaci so ŠVVP?
- Ako identifikuješ ŠVVP?
- Myslíš si, že žiaci so ŠVVP sú jednoducho žiaci, ktorí sa správajú zle?
- Vieš sa pozrieť na zlé správanie ako na možnosť žiaka so ŠVVP? Pripisuješ ŠVVP všetkým prípadom zlého správania?

Ako učiteľ **nie si expert** na ŠVVP a tiež to **nie je náplň tvojej práce** určiť, či žiak má ŠVVP.

Avšak, pravdepodobne budeš prvá osoba, ktorá si **všimne problémy** a môžeš **skúsiť identifikovať** niektoré zo všeobecných problémov v učení sa žiakov v tvojej triede.

POZORUJ → VŠÍMAJ SI OPAKOVANÉ PREJAVY → OPÝTAJ SA OTÁZKY:

- Objavuje sa problém **vo všetkých triedach** a počas celého dňa? Ak nie, problém môže byť špecifický predmet, štýl učenia alebo rozvrh hodín nejakého predmetu.
- Ak je problém iba **s niektorými skupinami**, problémom môžu byť spolužiaci.
- Je problémom to, **kde sedí žiak**? Dokáže žiak vidieť a počuť čo sa deje?
- Je práca príliš **ľahká** alebo **náročná**? Vyhovuje to žiakovmu štýlu učenia sa?
- **Je tempo** hodiny príliš **pomalé** alebo **rýchle**?

UKAZOVATELE ŠVVP

DYSPRAXIA

“Často sa v škole dostávam do problémov, lebo stále zabúdam alebo strácam veci. Nerobím to náročky, jednoducho sa to stáva! Učiteľka mi hovorí, čo mám robiť, ale pamätám si len poslednú informáciu, nie to, čo povedala predtým. Myslí si, že nepočúvam, ale ja počúvam. Trvá mi večnosť odložiť si veci a prezuť sa, preto často meškám. Mám veľmi rád slovenčinu, ale keď máme písať cvičenia, unavuje mi to ruku a tiež neviem po sebe prečítať, lebo píšem škaredo.”

Ukazovatele dyspraxie:

- tendencia byť smutný a emocionálny
- problémy s rovnováhou a koordináciou na TŠV
- celková nemotornosť
- pomalý v obliekaní a neschopnosť zaviazať si šnúrky
- nečitateľné písmo
- limitovaná koncentrácia a slabé posluchové schopnosti
- neschopnosť zapamätať si viac ako dve alebo tri inštrukcie naraz
- pomalé tempo práce na hodinách
- nervózna aktivita rúk
- problém skoordinať vidličku s nožom
- problém v nadviazaní kamarátstva s inými deťmi
- problémy so spánkom, nespavosť, nočné mory
- sťažovanie sa na migrénu alebo bolesť hlavy

DYSLEXIA

Pozn.: V Anglicku sa používa sumárny názov DYSLEXIA pre dyslexiu, dysgrafiu, dysortografiu a dysklakúliu.

„Na dejepise sa snažím, ale čítanie ma veľmi unavuje. Moja pozornosť stále uniká a ja radšej pozerám von oknom. Niekedy mi písmenká skáču pred očami. Rád odpovedám na otázky, ale z písomky nikdy nedostávam dobrú známku, lebo ju nestíham dokončiť. Niekedy zabúdam, čo máme robiť a učiteľ sa na mňa nahnevá. Nemám rád písanie, miešajú sa mi písmená.“

Ukazovatele dyslexie:

- nezhoda medzi písanými a hovorenými odpoveďami
- problém s písaním písmen a čísel
- často prekrúca poradie písmen a čísel, napr. mačka/makča, 15/51,..., vynecháva riadky
- zabúda inštrukcie, keď sú príliš dlhé alebo príliš komplikované
- preukazuje priemerné až nadpriemerné schopnosti v oblastiach, ktoré nie sú spojené s písmom/gramotnosťou
- ťažko si pamätá
- úlohy založené na texte sú náročné
- chybný rukopis
- opakujúce sa ťažkosti: jemná motorika, mentálna matematika, koncentrácia a osobná organizácia
- trvá mu dlhšie dokončiť prácu ako spolužiakom
- ťažkosti s rozoznávaním smerov, napr. vpravo/vľavo a s poradím udalostí
- pravidelné vynechávanie písmen alebo slov v písaní viet

AUTIZMUS/ASPERGEROV SYNDRÓM

„Mám problémy v škole. Často sa dejú nejaké veci a ja neviem prečo. Ostatné deti sa mi smejú a ja nerozumiem ich žartom. Viem toho veľa o autách a keď mi povieš, kedy máš narodeniny, viem ti povedať, v ktorý deň v týždni si sa narodil. Včera som sa v škole dostal do problému, lebo učiteľka nám povedala, aby sme si vyhrnuli rukávy a ja som to urobil. Povedala, že to bolo hlúpe, čo som urobil, no ja si to nemyslím.“

Ukazovatele autizmu/Asperger. syndrómu:

- ťažkosti so sociálnymi vzťahmi; chce byť sociálne začlenený, ale má problém pochopiť non-verbálne signály
- dobré jazykové schopnosti, ale vyjadruje sa príliš doslovne
- takmer fanatické špeciálne hobby alebo záujem, ktoré často zahŕňa zoradzovanie alebo pamätanie si faktov ako napr. cestovné poriadky alebo historické udalosti
- problémy v komunikácii, plynulo rozpráva o niečom, no pritom nie je schopný pochopiť reakcie ľudí (napr. že druhá osoba sa vôbec nezaujíma o konverzáciu)
- chýba mu predstavivosť, vie sa dobre naučiť fakty, ale ťažko myslí abstraktne
- miluje rutinu, zmena ho vyvedie z miery (napr. zmena v rozvrhu, cesta do školy inou trasou,...)
- nie je si vedomý spoločenských zvyklostí, a tak môže pôsobiť nevychované (napr. prebehne sa v rade alebo preruší hodinu)
- javí sa ako nemotorný a nekoordinovaný
- precitlivosť na svetlo a zvuk

ŤAŽKOSTI S REČOU ALEBO JAZYKOM

“Nemám rád slovenčinu. Neznášam odpovedať na otázky v skupinách, neviem vyjadriť to, čo chcem povedať a ostatní sa smejú. Niekedy poviem slová v nesprávnom poradí, alebo si neviem spomenúť na správny výraz pre ...hmm...toto. A niekedy zabúdam, čo za...hmm...vecičku nám učiteľka povedala, aby sme urobili. Ona si myslí, že nepočúvam, ale ja počúvam. Iné deti sa so mnou nechcú hrať, lebo sa podľa nich neviem hrať.”

Ukazovatele ťažkostí s rečou a jazykom:

- problémy s pozornosťou a odpovedaním na otázky vo veľkých skupinách
- problémové správanie
- neporozumenie písaného textu
- slabá schopnosť v hrách a sociálnych vzťahoch
- minimálny alebo prehnaný očný kontakt
- chýba flexibilita v myslení a interakcii
- problémy s porozumením a používaním intonácie, výrazov tváre a gestikulácie
- problémy s poradím slov a vkladáním slov do viet
- zajakávanie sa alebo koktanie
- problém zapamätať si správny výraz pre veci
- časté používanie nešpecifických slov ako napr. vec, vecička, toto,...

ADHD

„Mám veľmi rada slovenčinu, ale nerada sedím na mieste a vypracovávam pracovné listy. Radšej sa pohybujem po triede. Mám veľmi rada všetkých svojich kamarátov v triede, ale dostávam sa do problémov, lebo sa s nimi rozprávam namiesto pracovania na hodinách. Zabúdam, čo máme na hodine robiť a učiteľka si myslí, že nepočúvam. Často zabúdam knihy a strácam veci. Milujem hry, ale ostatné deti sa na mňa hnevajú, lebo vykrikujem a rozprávam, kedy by som nemala.“

Ukazovatele ADHD:

- nepozornosť, chýba pozornosť na detail a chyby z nepozornosti vo všetkých prácach
- problémy s organizovaním úloh a aktivít
- vyhýba sa alebo nemá rád prácu, ktorá si vyžaduje dlhšie mentálne úsilie
- hyperaktívny a impulzívny
- častá aktivita rúk alebo nôh
- vstáva zo stoličky, keď má sedieť na mieste
- často vykrikuje odpovede, niekedy skôr, ako bola položená celá otázka
- často prerušuje spolužiakov a učiteľa
- rýchlo sa rozptýli počas práce alebo hier
- vyzerá, že nepočúva, keď sa naňho rozpráva
- stráca veci a často zabúda počas denných aktivít

ŤAŽKOSTI V SPRÁVANÍ A V OBLASTI EMOCIONÁLNEJ ALEBO SOCIÁLNEJ

„V škole sa stále dostávam do problémov. Naozaj sa veľmi snažím, ale nedokážem sa sústrediť na hodinách. Niekedy mám veľmi dobrú náladu a všetko je OK, ale niekedy sa cítim veľmi zle a všetko ma nahnevá. Ostatné deti v triede sa ma boja, lebo sa dokážem veľmi nahnevať a potom ich bijem. Nechcem byť taký, ale zo školy mi jednoducho ide prasknúť hlava.“

Ukazovatele ťažkostí v správaní a v oblasti... :

- ide do extrému, aby zaujal
- negatívne reaguje na zmenu rutiny alebo učiteľov
- provokuje alebo vyrušuje spolužiakov
- často rozpráva, keď nie je na rade, opúšťa miesto bez dovolenia
- nevhodne reaguje na kritiku alebo chválu
- odmieta robiť úlohy/domáce úlohy
- často mešká
- svojím správaním dokáže ublížiť spolužiakom/učiteľom alebo zničiť školské zariadenie
- preukazuje fyzicky alebo verbálne agresívne správanie voči učiteľom a žiakom
- pravidelne porušuje školský poriadok
- ma limitovanú koncentráciu
- nedokáže udržiavať vzťahy so spolužiakmi
- časté výkyvy nálad, často stráca trpezlivosť

NADANÝ A TALENTOVANÝ

„Som dobrý v slovenčine a chcem sa zlepšovať. Niekedy sa na hodinách nudím a nie je tam nič nové, čo by som sa naučil. Úlohy na hodine si urobím rýchlo, a tak pomáham spolužiakom alebo si čítam svoju knihu. Viem, že tam budú chyby a to ma hnevá; je to preto, lebo viem, že tú úlohu viem spraviť, ale neskontrolujem si chyby. Keď nepomáham spolužiakom alebo si práve nečítam svoju knihu, kladiem otázky učiteľovi. Často robíme krátke zábavné aktivity, no ja by som radšej strávil viac času nad niečím a urobil to poriadne. Keď píšem príbeh, dokážem nad tým stráviť celý deň. Niekedy vykrikujem odpovede, ostatní sa smejú a učiteľ sa nahnevá. Radšej by som sa s učiteľom rozprával osamote ako počúval, ako spolužiaci robia chyby. Mám radšej spoločnosť dospelých.“

Ukazovatele nadaných a talentovaných:

- vie preukázať citlivosť
- má rád spoločnosť starších
- má viacero rôznych záujmov
- má schopnosti a talenty, ktoré prevyšujú jeho vek
- často vyzerá, že nedáva pozor
- vyzerá, že sa nudí
- pýta sa veľa otázok
- ponáhľa sa s prácou, aby si mohol robiť niečo iné alebo pomohol spolužiakom
- dostáva dobré známky z testov, ale má veľa chýb v práci na hodine alebo v domácej úlohe

ZRAKOVÉ OSLABENIE

„Na slovenčine sa snažím, ale neznášam čítať nahlas, znervózňuje ma to a moje oči sú veľmi unavené. Niekedy si musím počúvať oči alebo zatvoriť jedno oko, keď čítam a potom sa mi ostatní smejú. Nerád opisujem z tabule, nikdy to neurobím správne. Niekedy hráme hry, pri ktorých pobežeme alebo skáčeme. Bojím sa týchto hier.“

Ukazovatele zrakového oslabenia:

- má problém vypracovať pracovný list, ktorý má veľa textu
- hýbe/trasie s knihou, keď číta
- často sa sťažuje na bolesť hlavy a únavu očí
- často žmurká
- číta pomaly alebo sekane
- často sa stratí v texte alebo vynecháva riadky
- má problém so stĺpcami alebo číslami
- číta príliš zblízka
- stojí nehybne, keď sleduje vzdialený objekt
- často je podráždený alebo nepozorný, keď má čítať
- žmúri alebo zatvára jedno oko, keď číta
- často si šúcha oči
- ťažko sa mu opisuje z tabule a je nervózny pri niektorých fyzických aktivitách na ihrisku

SLUCHOVÉ OSLABENIE

„Neznášam matematiku. Nerozumiem, čo učiteľ hovorí. Niekedy ma to ozaj nahnevá a začnem vyrušovať. Potom mám z toho problémy. Doma sa mi to nestáva. Neznášam triedu, lebo je veľmi hlučná. Sedím vzadu v triede a nevidím na učiteľovu tvár, takže neviem, čo hovorí. Stále musím žiadať spolužiakov, aby mi pomohli.“

Ukazovatele sluchového oslabenia:

- neodpovedá na slovné inštrukcie
- nakláňa hlavu, aby lepšie počul
- potrebuje sa sústrediť na učiteľove ústa, aby rozumel
- preukazuje nezvyčajne vysokú hladinu frustrácie na hodinách
- nerozumie, čo učiteľ hovorí
- nerozumie slovné inštrukcie
- viac sa spolieha na spolužiakov, aby rozumel alebo odpovedal na otázky
- preukazuje emocionálne problémy alebo problémy v správaní, ktoré sa nepreukazujú mimo hodín

PRACOVNÁ PAMÄŤ A TRANSFER V UČENÍ SA

Znaky ťažkostí v kognitívnej/poznávačej oblasti:

- problém udržať pozornosť
- ľahko sa rozptýli
- ťažkosti v zapamätávaní, stále zabúda na veci
- problémy argumentovať a riešiť veci
- problémy v nasledovaní inštrukcií
- problémy v oblasti jazyka, gramotnosti a čísel
- problém vyjadriť sa (artikulácia a reč, vnímanie)
- prejavy podpriemerného výkonu, avšak, ťažkosti nie sú spojené s inteligenciou

Kde je hlavný problém?

PRACOVNÁ PAMÄŤ

- potrebujeme ju, keď vykonávame nejakú činnosť
- kombinujú sa v nej údaje, ktoré si vybavíme z dlhodobej pamäte a súčasne údaje uložené v krátkodobej pamäti, ktoré súvisia s tým, čo práve robíme
- schopnosť udržať materiál v mysli a manipulovať s ním ako je potrebné na krátku chvíľu
- má obmedzenú kapacitu

Žiaci s oslabenou pracovnou pamäťou **často zlyhávajú v triede**, lebo **nároky na ich pracovnú pamäť sú privysoké**.

Žiak s oslabenou pracovnou pamäťou môže naraziť na to, že kým urobí jednu vec, zabudne, čo urobil pred tým, alebo čo má urobiť po tom. To môže viesť k **nepozornému správaniu**, jednoducho, lebo žiak **zabúda, čo má robiť**.

Ktoré z týchto vyžadujú využitie pracovnej pamäte?

- kopírovanie z tabule
- písanie eseje
- zapamätanie si zoznamu inštrukcií
- čítanie knihy
- nasledovanie inštrukcií
- nájdenie chýbajúceho čísla v číselnom rade
- mentálna matematika

Ukazovatele slabej pracovnej pamäte:

- žiak sa vzdáva pri riešení úloh a zadaní
- nedokáže nasledovať ústne inštrukcie, alebo si pamätá len časť inštrukcií
- zabúda obsah správ a inštrukcií
- nekompletné vyvolávanie informácií – zabúdanie nejakých informácií a pomalé vybavovanie si
- problémy pri súčasnom využití spracovávaní informácií a pamäte
- problémy kopírovať z tabule
- slabá pozornosť a ľahké rozptýlenie sa
- málokedy sa dobrovoľne hlási a niekedy nevie odpovedať na priame otázky
- problém začať prácu

Ako pomôcť žiakom so slabou pracovnou pamäťou?

Musím zmeniť to, čo učím a plánovať iné aktivity pre týchto žiakov?

Nemusíš zmeniť obsah vzdelávania!

Je potrebné sa len uistiť, že v rámci bežných aktivít počas hodiny, **žiaci nie sú vložený do situácií, v ktorých nie sú schopní zapamätať si** čo robia alebo obsiahlejšie (detailnejšie) inštrukcie k úlohám.

Ako **minimalizovať** ťažkosti v učení sa **predchádzaním preťaženia** pracovnej pamäte?

Podpora funkčnosti pracovnej pamäte

Stratégie a dopad na plánovanie hodín

- ❖ **Redukuj TTT (teacher talking time)** – čím viac učiteľ rozpráva, tým viac má žiak problém s porozumením
- ❖ **Daj viac času na spracovanie otázky a odpoved'**; zníž nároky na mentálne spracovanie tým, že poskytneš napísané „pomôcky“ na tabuli (napr. kľúčové slová inštrukcií alebo danej témy)
- ❖ **Zvýš zmysel a blízkosť materiálu**, ktorý si majú žiaci zapamätať (učenie by malo byť viac osobné)
- ❖ **Opakuj** dôležité informácie; zastav sa z času na čas a vyzvi žiakov sumarizovať, čo sa doteraz naučili
- ❖ **Rozdeľ zložité inštrukcie** do osobitných krokov, daj žiakom čas, aby postupne plnili kroky, poskytni **písomné inštrukcie**
- ❖ **Povzbud' žiakov, aby používali pamäťové pomôcky** (napr. kľúčové slová, obrázky, myšlienkové mapy,...)
- ❖ Používaj rôzne **grafické organizéry**
- ❖ **Minimalizuj úzkosť a strach žiakov**, keďže ovplyvňujú funkčnosť žiakovej pracovnej pamäte
- ❖ **Poskytni praktické zdroje**, tým redukuješ preťaženie pracovnej pamäte, napr. začiatky viet, kalkulačku, tabuľky,...)
- ❖ **Redukuje celkové množstvo materiálu na zapamätanie** (skrát' vety alebo zníž počet položiek)

Pri sluchovom spracovávaní informácií pracovná pamäť vynakladá obrovské úsilie, napr. nasledovanie zvukových inštrukcií, zapisovanie poznámok na hodinách, písomné odpovede na zvukové otázky,...

Preto by si mal **redukovať** záťaž pracovnej pamäte, napríklad aj **takto**:

- ❖ **Zjednoduš inštrukcie** a rozdeľ do menších krokov (podporuj využitie pamäťových pomôcok, ak je možnosť)
- ❖ **Rozdeľ otázky** na viaceré časti
- ❖ **Opakuj učivo** niekoľko krát, aby ho žiak počul a rozumel jasne
- ❖ **Povzbud'** žiakov, **aby sa pýtali**, ak im niečo nie je jasné
- ❖ Daj žiakom **viac času** na spracovanie informácií

Na záver:

- Malé deti nemajú dobrú pracovnú pamäť; jej schopnosť stúpa postupne medzi 4. a 14. rokom
- Každý žiak má inú úroveň funkčnosti pracovnej pamäte
- Pracovná pamäť ovplyvňuje výkon pri odpovediach, písomkách, testoch,...
- Stres a strach prispievajú k problémom pracovnej pamäte
- Žiaci, ktorí majú problém s pracovnou pamäťou v materinskom jazyku, sa budú ešte viac namáhať v cudzom jazyku

DYSLEXIA

Pozn.: V Anglicku sa používa sumárny názov DYSLEXIA pre dyslexiu, dysgrafiú, dysortografiu a dysklakúliu.

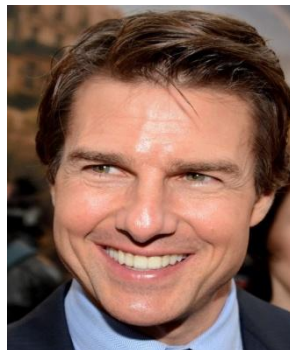
Definícia:

Dyslexia je spektrum, ktoré môže postihnúť deti so všetkými schopnosťami.

Zasahuje približne 10% populácie. Je to problém spracovávania informácií. Vedie k problémom so slovnými kódmi a symbolmi, ktoré vytvárajú jazyk.

Je to kombinácia silných a slabých stránok, ktoré môžu ovplyvniť učenie sa, čítanie, písanie, slovosled a hláskovanie.

Dyslexia je tiež prepojená s organizáciou, numerickými schopnosťami a pamäťou.

„Na dejepise sa snažím, ale čítanie ma veľmi unavuje. Moja pozornosť stále uniká a ja radšej pozerám von oknom. Niekedy mi písmenká skáču pred očami. Rád odpovedám na otázky, ale z písomky nikdy nedostávam dobrú známku, lebo ju nestíham dokončiť. Niekedy zabúdam, čo máme robiť a učiteľ sa na mňa nahnevá. Nemám rád písanie, miešajú sa mi písmená.“

Ukazovatele dyslexie:

- nezhoda medzi písanými a hovorenými odpoveďami
- problém s písaním písmen a čísel
- často prekrúca poradie písmen a čísel, napr. mačka/makča, 15/51,..., vynecháva riadky
- slabá pracovná pamäť; zabúda inštrukcie, keď sú príliš dlhé alebo príliš komplikované
- preukazuje priemerné až nadpriemerné schopnosti v oblastiach, ktoré nie sú spojené s písmom/gramotnosťou
- ťažko si pamätá
- úlohy založené na texte sú náročné
- chybný rukopis; chýba interpunkcia
- opakujúce sa ťažkosti: jemná motorika, mentálna matematika, koncentrácia a osobná organizácia
- trvá mu/jej dlhšie dokončiť prácu ako spolužiakom
- ťažkosti s rozoznávaním smerov, napr. vpravo/vľavo a s poradím udalostí
- pravidelné vynechávanie písmen alebo slov v písaní viet
- číta pomaly a váhavo, vynecháva slová

- slabé organizačné schopnosti
- problémy so slovnou pamäťou, pomaly spracováva slová a jazyk celkovo
- problém zapamätať si fakty naspamäť
- má problém sledovať si čas (napr. počas písomky)
- trpí nízkym sebavedomím

Daj si pozor, aby si takého žiaka/žiačku:

- neoznačil za lenivého
- neporovnával so zvyškom triedy
 - nedával čítať nahlas
- neopravoval pri každej chybe
- nekritizoval za neúhl'adný rukopis
- nezaťažil písaním slov na tabuľu
krížom-krážom

Ako teda pomôcť?

Prezentácia materiálu

Pomoc pri čítaní textu

- štýl a veľkosť textu (font) – Comic Sans a Arial sú prijateľné pre dyslektikov
- používanie veľkých a malých písmen, napr. veľké písmená pre kľúčové slová v zadaniach
- využitie obrázkov ako podpora textu
- zmena farby papiera
- používanie odrážok a jasná organizácia textu
- pozor na dĺžku viet

Písanie

- umiestni to, čo sa má opísať žiakovi na lavicu, aby nemusel opisovať z tabule
- povzbud' využívanie nalepovacích papierikov a myšlienkových máp ako nástroj na plánovanie
- povzbud' žiaka, aby začal úlohou, ktorú vie, nemusí nevyhnutne začať prvou úlohou
- povzbud' žiaka, aby dal skontrolovať písomnú prácu pred tým, ako bude hodnotená
- písomnú prácu hodnot' prevažne za obsah
- pomôž žiakovi, aby rozumel prečo sa slovo píše tak, ako sa píše

Organizačné schopnosti

- zahŕňajú zapamätanie si a nasledovanie inštrukcií, spracovanie a zapamätanie si informácií, časový manažment (kedy začať, koľko času ostáva,...)

- posad' žiaka blízko seba, aby si mu mohol pomôcť
- opakuj nové informácie a uisti sa, že boli pochopené
- povzbud' využívanie viacerých zmyslov pri organizácii – vizualizácie, slovná prezentácia, používanie farieb, ...
- rozďaj pripravené pracovné listy pred hodinou, to zmierni zaťaženie pracovnej pamäte
- pomôž/navádzaj žiaka pri organizácii
- poskytni prehľad toho, čo sa bude robiť na začiatku hodiny
- uisti sa, že prezentácia materiálu je obrazová, sluchová aj pohybová – žiaci s dyslexiou sa učia najlepšie, keď využívajú všetky zmysly
- povedz žiakovi dopredu, ktoré otázky sa ho budeš pýtať pri opakovaní, bude sa cítiť pokojne a sebaisto

Počúvanie a rozprávanie žiaka s dyslexiou

- rozumie lepšie pozeraním a robením ako počúvaním
 - nie vždy dokáže zachytiť všetko, čo sa povie
 - je pre neho ťažké počúvať a súčasne si robiť poznámky
 - ťažko dáva myšlienky do slov
 - niekedy prekrúca slová bez toho, aby si to uvedomil
 - niekedy ťažko pomenúva veci, vie to opísať, ale nie správne pomenovať
-
- povzbud' žiaka, aby si naplánoval odpoveď/prezentáciu pred tým, ako ju absolvuje (napíše si odpovede v skratkách, využíva kľúčové slová, precvičí si prezentáciu nahlas,...)
 - pred tým, ako má žiak rozprávať v skupine, daj mu tému/otázky, aby si mohol sformulovať svoje názory a odpovede

DYSORTOGRAFIA

je špecifická porucha pravopisu, ktorá sa veľmi často vyskytuje v spojení s dyslexiou. Navonok sa u žiakov prejavuje narušenou schopnosťou osvojiť si pravopis jazyka.

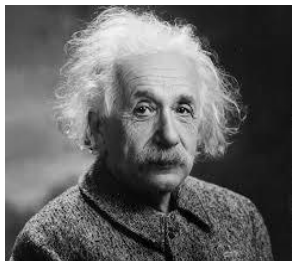
Ukazovatele dysortografie:

- problém dodržať poradie písmen pri písaní slov
- zamieňa si tvarovo podobné písmená a zvukovo podobné hlásky (b-d-p, a-o, h-ch, m-n)
- má ťažkosti s písaním počutého textu (napr. diktáty)
- ťažko rozkladá slová na slabiky a hlásky
- zle používa alebo vynecháva interpunkčné znamienka (dĺžne, čiarky,...)
- nedokáže spájať viacero gramatických pravidiel naraz
- časté sú chyby v rozlišovaní samohlások, slabík di-dy, ti-ty, ni-ny, sykaviek a pod.
- nevidí za sebou chyby ani pri opisovaní textu
- problémy s uplatňovaním správnych rodov, časov, skloňovaním,...

Ako pomôcť:

- žiak má poučky, vzorce, násobilku, vybrané slová stále pred sebou
- žiak píše skrátený diktát, alebo dopĺňa vybrané pravopisné javy (napr. i/y, m/M)
- poskytneme viac času na vypracovanie úloh
- na hodinách mimo slov. a cudzieho jazyka nehodnotiť gramatiku
- používanie bubienka/tlieskania pri slabikovaní

ADHD

Ako rozoznať ADHD správanie v triede?

Žiak:

- má problém s čakaním, keďže nedokáže v hlave merať čas (nepočká, kým príde na rad, prerušuje, keď iní hovoria, vykrikuje odpovede,...)
- nedokáže sa sústrediť na vlastnú prácu, pozoruje iných a stále sa potrebuje pohybovať
- chce stále komunikovať s inými a vyrušuje ich
- často mešká
- nahlas vykrikuje, že hodina je nudná
- konštantne sa uchádza o učiteľovu pozornosť
- rýchlo sa rozptýli
- vzdáva sa, keď musí veľa čítať alebo písať

3 druhy žiakov s ADHD

Nepozornosť – PIT (Predominantly inattentive type)

- často nedáva pozor na detail a robí chyby z nepozornosti
- ťažko udržiava pozornosť v aktivitách alebo hrách
- vyzerá, že nepočúva, keď niekto na neho hovorí
- často nenasleduje inštrukcie a nedokáže dokončiť prácu na hodine
- ťažko si organizuje aktivity a úlohy
- vyhýba sa, nemá rád aktivity, ktoré vyžadujú dlhšiu mentálnu snahu, napr. domáce úlohy
- často stráca veci ako perá, knihy, zošity
- často zabudlivý v denných činnostiach

Hyperaktivita– HIT (Hyperactive-impulsive type)

- často má nepokojné ruky alebo nohy a nedokáže obsedieť na stoličke
- často opúšťa svoje miesto počas hodiny, keď má sedieť
- často je v pohybe a správa sa ako keby bol „na motor“
- často je hlučný

Hyperaktivita a nepozornosť– CT (Combined type)

- často vykrikuje odpovede skôr ako bola položená celá otázka
- má problém čakať, kým bude na rade
- často skáče do reči a vyrušuje ostatných

Všetci žiaci preukazujú nejaké známky ADHD;

ale diagnostikovaní si tí, ktorí preukazujú 6 alebo viac znakov z PIT alebo 6 znakov z HIT a CT.

Navyše, symptómy ADHD sa majú objaviť pred 7. rokom života a majú sa prejavovať v aspoň 2 prostrediach (napr. v škole a doma).

Žiaci s ADHD sa zvládajú ťažko a sú výzvou pre každého učiteľa, aby si zachoval pokoj na hodinách.

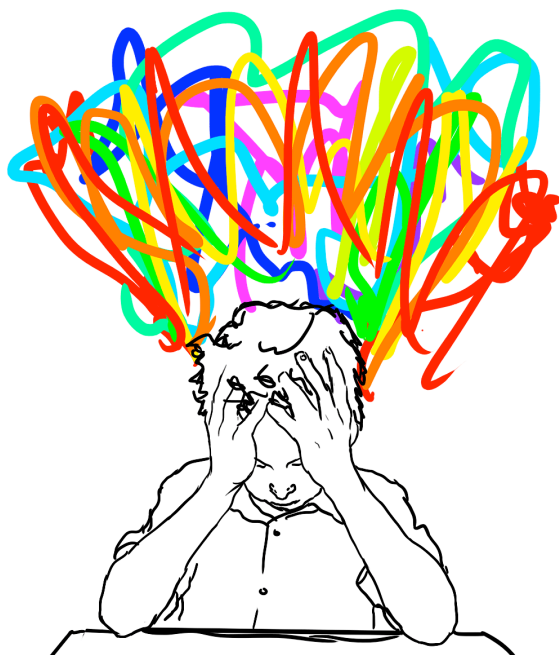
Často tiež ovplyvňujú učenie sa ostatných žiakov,...
ale...

škola často kladie dôraz a rieši správanie žiakov s ADHD. Tento prístup ale adresuje iba prejavy ich správania, nie ich príčinu!!!

Správanie žiakov s ADHD nám poukazuje na **ich potreby**, ktoré sa skrývajú za ich správaním:

Potreby žiakov s ADHD

- cítiť sa bezpečne (pevné a jasné hranice)
- pocit, že ich učiteľ má rád aj napriek tomu, že ich správanie ich vyrušuje
- jasná štruktúra a pevné pravidlá
- pomoc v zapamätaní si čo sa má robiť a ako sa učiť
- pomoc zvládať ich nevhodné správanie
- pomoc v nadviazaní vzťahov s ostatnými žiakmi
- pomoc s pracovnou pamäťou
- pomoc pri organizácii času

STRATÉGIE VYUČOVANIA NA POMOC ŽIAKOM S ADHD

Jasná štruktúra a pevné pravidlá

- uisti sa, že **očakávania v správaní** žiakov sú jasné
- zostav s triedou triedne pravidlá a vyrob plagát, ktorý im ich bude stále pripomínať
- používaj rutinu a techniky na začatie, ukončenie práce na hodinách a na utíšenie triedy
- maj jasný systém odmien, na ich vytvorení sa môže podieľať aj trieda
- maj jasný časový limit na prácu a upozorni žiakov krátko pred uplynutím tohto času

Pomoc v zapamätaní si čo sa má robiť a ako sa učiť

- prispôsob pracovný čas rozsahu pozornosti a rob časté prestávky, ak je to nevyhnutné
- rozdeľ prácu na hodinách na menšie časti, ináč ju ADHD žiaci nebudú chcieť robiť
- používaj vizuálne pomôcky
- zadávaj stručné a jasné inštrukcie
- pozorne monitoruj prácu, hlavne pri prechode z jednej aktivity na druhú

Pomôž žiakom veriť, že ich máš rád aj napriek ich správaniu

- rozlišuj žiakov a ich správanie
- jasne im povedz, že ich máš rád ako osoby, ale nemáš rád ich správanie

Vytvorenie bezpečného prostredia

- povzbud' triedu, aby sa navzájom podporovali a prejavovali si empatiu
- vytvor „krabičku obáv“, kde žiaci môžu súkromne napísať, keď majú nejaké obavy, s ktorými sa chcú zdôveriť učiteľovi
- uisti sa, že každý deň môžu zažiť aktivitu, v ktorej budú úspešní
- používaj pozitívne výrazy ako „Pozerať na tabuľu“, namiesto „Neobzeraj sa“
- dovoľ žiakom pracovať so slúchadlami, aby sa vedeli sústrediť na vlastnú prácu

Pomoc s organizáciou času

- daj žiakom vedieť, kedy sa k nim vrátiš na pomoc („Skús prvé tri otázky a vrátim sa k tebe.“)
- pomôž im organizovať si čas (v škole na hodine, doma)

Pomoc so zvládaním vlastného nevhodného správania a neposednosti

- naplánuj spôsoby, ako a kedy sa žiaci môžu hýbať, postaviť sa, ponaťahovať počas hodiny
- používaj viac kinestetických/pohybových aktivít
- ustanov pevné hranice
- posad' si ich blízko seba, blízko tabule a ďalej od okien
- využívaj častý očný kontakt
- dohodnite si tajný signál, ktorým im dáš vedieť, že sa správajú nevhodne alebo neplnia určené úlohy
- použi fyzický kontakt (napr. ruku na rameno) na upriamanie pozornosti

Pomoc s krátkodobou pamäťou

- nauč ich stratégie na zapamätanie si inštrukcií

Kľúčové slová pre ADHD žiakov sú:

- **RUTINA**
- **OPAKOVANIE**
- **PRAVIDELNOSŤ**

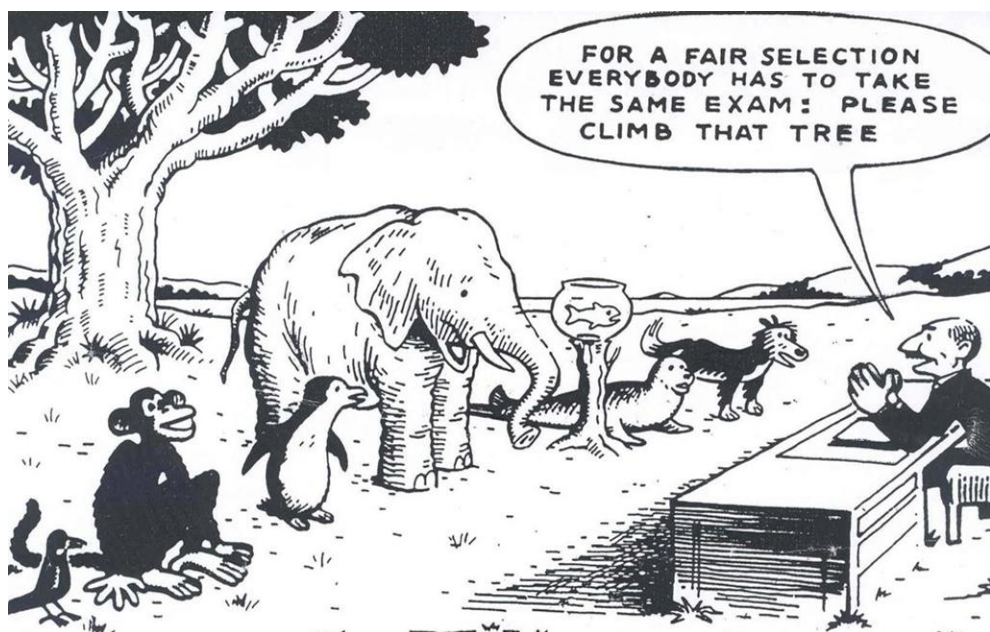
- ✓ viac chlapcov ako dievčat má ADHD (pomer je 4:1)
- ✓ 25% žiakov s ADHD má pravdepodobnosť byť vyčlenený zo vzdelávania v dôsledku ich správania
- ✓ veľa žiakov preukazuje známky ADHD keď sú unavení, nervózni alebo príliš vzrušení; škola a učitelia si často myslia, že žiak je ADHD, stačí pritom aplikovať lepšiu organizáciu a plánovanie hodín (jasné pravidlá a očakávania, ticho v triede, diferencované úlohy)

NIEKOĽKO TIPOV PRI HODNOTENÍ ŽIAKOV V INKUZÍVNEJ TRIEDE

Je veľmi dôležité, aby sme nehodnotili iba učenie sa našich žiakov - to, čo sa naučili. Hodnotíme ich PRE lepšie učenie sa.

- ❖ povzbud' žiakov, aby si stanovili ich vlastné ciele
- ❖ pochváľ samostatné učenie sa pri každej príležitosti
- ❖ dávaj konštruktívnu a pozitívnu spätnú väzbu
- ❖ maj jasné kritéria hodnotenia
- ❖ žiaci podľa kritérií hodnotenia hodnotia svoju vlastnú prácu
- ❖ povzbud' spoluprácu medzi žiakmi a hodnotenie medzi sebou
- ❖ povzbud' žiakov porovnať svoj pokrok v učení s ich vlastnou predchádzajúcou prácou
- ❖ uisti sa, že hodnotenie prebieha na KAŽDEJ HODINE
- ❖ nechaj študentov vytvárať kvízy a písomky pre seba navzájom

ZÁVER

„ABY TO BOLO FÉROVÉ, KAŽDÝ MUSÍ
PODSTÚPIŤ TÚ ISTÚ SKÚŠKU:
VYLEZTE NA TENTO STROM, PROSÍM.“

Je to naozaj férové?